

A KIS ÚT

Részlet egy levélből: „... vannak tehát olyan hibáim s nem is kicsinyek, amiket már évek hosszú sora óta cipelek magammal. Már gyónni sem merek, mert úgy érzem hazugság, amikor azt mondom, hogy többé nem vétkezem, pedig nagyon is jól tudom, hogy legközelebb megint nem tudok ellentálni a kísértésnek... kétségbeesésig tele vagyok ezért önutálattal, megvetem magam, fogadkozom is sokszor, de semmi sem használ. A gyóntatóm néha vigasztal és bátorít, hogy bízzak Isten kegyelmében, de hogyan bízzam, ha a javulás reményét csirájában megfojtja az ellenkező tapasztalás...”

Ilyen hangnemben folytatódik az a levél, amire most szeretnénk válaszolni. Önvád, szégyen, megvetés, önutálat és már-már kétségbeesés árad belőle, ezért őszintén szólva megdöbbenő az olvasása. Mivel azonban nem szélsőséges és nem ritka az ilyen lelkiállapot a törekvő emberek között, feltétlen meg kell világítanunk valamit, amire a levélíró — és általában a melankóliára hajlók nagyrésze — nem is gondol: előrehaladásának legnagyobb akadálya a helyes önszeretet hiánya. S talán mindjárt tegyük hozzá: a helyes önszeretet gyakorlásának hiánya. Aki a lelki üdvösségét félti és valóban törekszik a jóra, az természetesen szereti önmagát, de nem biztos, hogy ezt a szeretetet *gyakorolja* is. Nemcsak másokkal szemben kötelez bennünket a szeretet arra, hogy Szent Pál himnusza szerint türelmes, kedves, mindent elhívó, mindent elviselő, mindent remélő legyen, hanem éppen így kötelez önmagunk felé is. Végeredményben Judás kárhuzatának oka sem volt más, mint az elviselhetetlenségig felfokozott önutálat, önmegvetés és ebből származó kétségbeesés. Az Úr Jézus bizonyára Judásnak is megbocsátott volna, mint ahogy megbocsátotta Péter tagadását és a többi apostolok gyáva szerteszaladását. Judás önmagának nem tudott megbocsátani. Egyszer valaki félig tréfásan, félig nagyon is komolyan mondtotta: „ha ezt megtenném, többé nem tudnék önmagammal egy ágyban aludni”. Örök emberi alak Shakespeare: Antonius és Cleopatrájának tisztje is, aki lerokkadva kezébe temeti arcát és fogcsikorgatva nyüzörgi a bűnből való kiábrándulás szavait: mennyire utálok magam! A szeretet gyakorlása önmagunk felé is kötelez. Elsősorban tehát a jóakarát. Különösen a melankólikus lelkeknek kell belátniuk azt, hogy számukra a túlzott szigorúság mérge, mert a lelkük amúgy is hajlik a szomorúság felé és ha bűneik és hi-

báik miatt folyton csépelik önmagukat, mind mélyebbre süllyednek ebbe a különös lelki szomorúságba. Szalézi Szent Ferenc szerint pedig a bűn után nincs nagyobb rossz, mint a szomorúság, letöri és kislelkűvé teszi az akaratot és könnyen elszigetelhet a kegyelemtől. Mégis olyan kevesen gondolnak arra, hogy pl. a lelkiismeretvizsgálatnak nemcsak az a célja, hogy bűneinket összeszedjük, hanem, hogy önmagunkról helyes képünk legyen, tehát örömmel tudomásul kell vennünk azt a jót is, amit tettünk. Aki ezt elmulasztja, nemcsak önmagát állítja be rosszakaratúan, hanem vét az igazságosság és Isten kegyelmének elismerése ellen is. Nem csodálhatja senki, ha szárnyaszegetté válik, ha mindég csak azt számllálja, hányszor esett bele szándékos hibájába, de figyelembe se veszi, hogy sokszor sikerült legyőznie önmagát. Önnevelésünkben ne takarékoskodjunk a dicsérettel; se hiúság, se önelégültség nem származik belőle, ameddig tudatában vagyunk annak, hogy minden jót a kegyelemnek köszönhetünk. S mannyivel nagyobb kedvvel és sikerrel tudjuk egy-egy megrögzöttnek látszó hibánkat legyőzni, ha a botlásokkal nem sokat törődve annak örülünk, hogy ami tegnap csak egyszer sikerült, az ma már háromszor: legyőztük magunkat!

A jóakarát önmagunk felé is elsősorban a türelemben nyilvánuljon. Fejünket a falba verni, hajunkat tépni, önmagunkat megfofozni nem erény. De nem is alázat. S talán itt az egész kérdés fogópontja. Az egyhelyben topogó és emiatt már-már kétségbeesett lelkekben tulajdonképpen az igazi alázatosság hiányzik. Nem nehéz nyomon követni a gőgből táplálkozó lelki folyamatot: „tulajdonképpen nekem” jogos, hogy tökéletes legyek, bennem a legkisebb hibának sem szabadna lenni, nem méltó hozzám. Hogyan lehetséges az, hogy nem tudok

ezzel vagy azzal szakítani? Miért nem adja Isten bővebben a kegyelmét? Hogy más emberek tökéletlenek, az természetes, meg is bocsátom nekik, de én nem lehetek ilyen! „... S ha a hibák mégsem fogynak, a kislelkűség lesz urrá a lelken. Pedig jól mondja Fénelon: „A kislelkűség a legkisebb hibától sem szabadít meg; nem egyéb az, mint az indulatos önszeretetnek kétségbeesése.” Ez ellen az „indulat” ellen írja Szalézi Szent Ferenc: „Ha nem érzünk a jámborságban olyan haladást, aminőt óhajtunk, nem szabad nyugtalanodnunk, hanem békében kell maradnunk. Szívünkben állandóan békének kell uralkodnia. Tökéletlenségeinket türelmesen kell elviselnünk, hogy tökéletességre jussunk: ez a türelmes elviselés táplálja az aláztosságot. Ne nyugtalanítson, hogy az erények gyakorlásában mindég csak újoncok vagyunk; az egész élet nem egyéb mint próbaidő, a kötelesség Istennek szolgálni és a szeretetben tökéletesedni csak a halállal szűnik meg.

Bizonyos, hogy vannak olyan bűneink, hajlamaink, hibáink és kellemtelen tulajdonságaink, amelyek egy életen keresztül elkísérnek. Vinnünk kell, mint keresztet, ezer megaláztatáson keresztül, ezerszer felállva és újra elbukva. Isten különleges kegyelme nélkül minden ember ilyen. És minden ember másmilyen. A helyes önszeretettől fakadó bölcsesség, ha nem fölényeskedünk olyan hibákkal szemben, amiktől megóv természetes ellenszenvünk és nem esünk kétségbe azokban, amik „mint ordító oroszlán” egy életen keresztül kísérnek. Nekünk — ahogy ma mind többször halljuk — Freud utáni embereknek könnyebb ezt megérteni, mint egy évszázaddal ezelőtt. A túlzások és egyoldalúságok lefáradásával az Egyház is elfogadja a mélylélektani és tudatalatti világ kutatásának eredményeit. Mi már nemcsak hisszük, hanem szinte tudjuk, hogy az áteredő büntől valamennyien megbélyegezettek vagyunk — csak a Boldogságos Szűzanya szeplőtelen — és „sokszor inkább vagyunk áldozatai ösztönvilágunk kitérésének, mint előidéző okai” (Jung). Ahhoz a kereszthez, amit minden nap fel kell vennünk és úgy követnünk Jézust, feltétlen hozzátartozik, hogy egyéniségünknek ezeket az árnyoldalait is elviseljük. Semmiképpen sem kétségbeesett utálattal, hanem bizakodó türelemmel.

A jó akaratú szeretet nemcsak türelmes: kedves is. Tapintatos és talárlékony. Ha az Isten kegyelmének segítségével bízva komolyan akarjuk nevelni magunkat, ezt sem nélkülözhetjük. A szigorú önmegtagadási gyakorlatok mellett fel lehet használni az önevelésben a magunknak való kedvezést közömbös dolgokban, a pihenést, szórakozást. Ha ezt elmulasztjuk, ismét olyan egyoldalúságba esünk, mintha csak mindég a bűneinket vizsgálánánk. „Baby yourself” — így olvastam szösz szerint egy kedves kis könyvben, mely az önevelésről szólt. Becézd önmagad, tégy engedményeket jelentéktelen dolgokban, ha fontosabbakban szigorú és következetes akarsz maradni. Műszóval élve: nyugodtan kompenzálhatjuk magunkat ártatlan dolgokkal, ahelyett, hogy csak durva erőszakkal elnyomni akarnánk hibáinkat. Így a lázadás és visszaesés veszélye kisebb. „Nekem nincs időm szórakozni” — hallhatjuk nem egyszer. A lelkiélet mesterei ezzel szemben nagyon is fontosnak tartják a lélek üdülését. Aquinói Szent Tamás szerint minden üdülés kerülrése bűn számba mehet. Filoteában (3,31) pedig ezt olvashatjuk: „Szükséges néha elménket szórakoztatni s testünknek pihenést engedni... nagy hiba, ha valaki olyan szigorú, hogy sem magának, sem másoknak üdülést nem akar engedni... ha az ember játszik, szabad abban egész szívvel részt venni.”

A szeretet mindent elhisz... A levélfirónak nem is kellett volna kimondania, hogy „tele van önutálattal”, önmaga iránti szeretetlenségét a legjobban akkor bizonyítja, amikor nem hisz abban, hogy meg tud változni és szokásos bűneit, hibáit el tudja egyszer hagyni. Pedig éppen a rendíthetetlen hit segítene a legjobban. Rendíthetetlen hit Istenben, de ugyanakkor hit önmagunkban is, hogy lesz erőnk a kegyelemmel együttműködni. Persze hamar kész a kifogás: eddig is hittem, de hiába: a tapasztalásom el-lene szól, már többé nem tudok hinni. Ez azonban csak látszatki-fogás, való-jában arról van szó, hogy nem tudjuk elképzelni milyen lenne az életünk másképpen, túl szépnek találjuk; jövőben kalandozó fantáziánk csap be bennünket. Ezért kell hangsúlyozni Fénelonnal, hogy a „lelkiéletnek egyik főszabálya a jelenvaló pillanatra szorítkozni s nem tekinteni tovább”. Hol-

napi mivoltunkról valóban nem mondhatunk teljes bizonyossággal ítéletet, mert azt sem tudjuk, hogy holnap még élünk-e, vagy nem kerülünk olyan körülmények közé, amik minden számításunkat alapján megváltoztatják. Sok aggodalmas embert megnyugtatta, ha ezt alaposan megfontolná. Amikor a bűneinket bánjuk és erős fogadást teszünk, akkor abban a pillanatban el vagyunk szánva arra, hogy többé nem vétkezünk. A melléggondolatokat, önmagunk iránti bizalmatlanságunkat pedig kezeljük kísértésként. Bizonyos határokon belül jó és üdvös, ha bizalmatlanok vagyunk magunk iránt és félünk a büntőtől, így legalább könnyelműen nem tesszük ki magunkat olyan alkalomnak, ami bizonyosan bukásunkat okozza. De a bizalmatlanságnak és félelemnek nem szabad uralkodnia a lelken s főleg nem szabad ezeket az érzelmeket az Istenre is átvetíteni. „Mert nem olyan főpápunk van, aki nem tudna szánakozni gyarlóságainkon, hanem olyan, aki hozzánk hasonlóan mindent megpróbált, kivéve a bünt. Járuljunk tehát bizalommal a kegyelem trónjához, hogy irgalmat nyerjünk és kegyelmet találjunk szükség esetén segítségre” (Zsidókhoz írt lev. 4, 15).

A szeretet mindent remél... Mind-ezek után kell-e még valamit írunk? Kell: a szeretetből fakadó remény teszi a lelket igazán bátorrá. Így is mondhatnánk: kislelkűből-nagylelkűvé. A bátorság pedig szintén elengedhetetlen az előrehaladásban. Nagy Szent Teréz (Ut a tökéletesség felé,

23. fejj.) így jellemzi a nagylelkűséget: „Az Úr szereti a nagylelkűeket, csak járjanak alázatosságban önbizakodás nélkül. Sohasem tapasztaltam, hogy az ilyen visszamaradt volna az úton; azt sem láttam még, hogy egy gyáva lélek, még ha alázatos volt is, hosszú évek múlva annyira haladt volna előre, mint amennyire nagylelkűek rövid idő alatt eljutottak. Bámulok azon a nagyszerű előnyön, amely abból származik, hogy nagy célt tűzünk ki magunknak ezen az úton. Mert ha a lélek nem is bír egyszerre odáig felemelkedni, hanem elfárad és megpihen, mint a fiatal madár, mely még gyakorlatlan a repülésben, mégis már jelentékenyen magasabbra jutott.”

Összefoglalásul tehát csak annyit mondhatunk minden aggodalmaskodásra és önmaguk szeretetlen megvetésére hajló lelkeknek, hogy igyekezzenek derűs, kegyelemben bízó és azzal együttműködő nagy lelkeké válni. És ha pesszimizmusukat már semmiképpen sem tudják legyőzni és mindég vissza-vissza tér önmaguk teljes értéktelenségének kínzó tudata, vegyék azt a gőg kísértésének és mondják bátran Szent Bernáttal: „Nem érdemlem meg a paradicsomot, azonban Jézus Krisztus kiérdemelte számomra. Őneki nincs szüksége saját érdemeire, azokat számomra szerezte s átengedi nekem: ő benne és őáltala fogok üdvözülni. Nem sokat törődöm tehát szegénységgel, ha tudom, hogy olyan atyám van, akinek végtelen a kincse, melyet nekem szándékozik adni.”

Eglis István